

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

Journal of Academic Language and Literature

[Cilt/Volume: 10, Sayı/Issue: 1, Mart/March 2026]

Prof. Dr. Filiz KILIÇ'a Armağan

Unutulmuş Bir Deyimin İzinde: Klasik Türk Edebiyatı'nda "Ocağına Su Koymak"

In pursuit of a forgotten idiom: "Ocağına Su Koymak" in Classical Turkish Literature

Musa TILFARLIOĞLU

Dr. Öğr. Üyesi • Gümüşhane Üniversitesi • Edebiyat Fakültesi • Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
musa_edebiyat@hotmail.com | <https://orcid.org/0000-0002-8916-6669> | <https://ror.org/00r9t7n55>

Atıf | Citation: Tılfarlıoğlu, M. (2026). Unutulmuş Bir Deyimin İzinde: Klasik Türk Edebiyatı'nda
"Ocağına Su Koymak". *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 10(1), s. 213-235.

<https://doi.org/10.34083/akaded.1872891>

<https://izlik.org/JA55JR22CD>

Makale Bilgisi Article Information

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Article Type: Research Article

Geliş Tarihi: 27.01.2026

Date Received: 27.01.2026

Kabul Tarihi: 17.03.2026

Date Accepted: 17.03.2026

Yayın Tarihi: 30.03.2026

Date Published: 30.03.2026

Değerlendirme: Çift kör hakemlik

Review Reports: Double-blind peer review

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Conflicts of Interest: The author has declared no conflict of interest.

Fon Desteği: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Funding Support: The author has declared that no financial support was received for this study.

Etik Kurul Belgesi: Bu makale için etik kurul belgesi gerekmemektedir.

Ethics Committee Approval: Ethics committee approval is not required for this article.

Etik Beyan: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulmuştur.

Ethics Statement: Scientific and ethical principles were followed during the preparation of this study.

İntihal: Bu makale, iThenticate yazılımı ile taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned with iThenticate software. No plagiarism was detected.

Telif Hakkı ve Lisans: Bu dergide yer alan makaleler Creative Commons CC-BY-NC lisansı altında yayımlanır.

Copyright&License: Articles in this journal are published under the Creative Commons CC-BY-NC license.

Etik Bildirim: adeddergi@gmail.com

Complaints: adeddergi@gmail.com

Öz

Klasik Türk edebiyatı, sadece beşerî duyguların, aşk ve tabiat temalarının işlendiği bir edebiyat olmayıp aynı zamanda toplumun zengin dil kültürünü de içinde barındıran köklü bir edebî gelenektir. Şairler, yaşamış olduğu toplumun dil zenginliklerini kaleme almış oldukları eserlerde kullandıkları deyim ve atasözleri ile yansıtırlar. Bu nedenle şairler soyut kavramları somutlaştırmak, düşünce ve duygularını daha etkileyici bir şekilde aktarmak için dilin önemli unsurlarından biri olan deyimlere sıkça başvururlar. Özellikle gazel, kaside ve mesnevî gibi nazım şekillerinde deyimlerin hem anlamı pekiştirmek hem de şiirsel söyleyişi güçlendirmede etkili bir rol üstlendikleri görülür.

Yapılan çalışmalar göstermektedir ki yaklaşık altı yüzyıl varlığını devam ettiren klasik Türk edebiyatında şairler, halk arasında yaygın olan deyimleri eserlerinde kullanarak hem edebiyat ile toplum arasındaki bağı kuvvetlendirmiş hem de dilin estetik yönünü geliştirmiştir. “Ocağına su koymak” deyimini de şairler tarafından kullanılmış bu deyimler arasında kendisine yer edinmiştir. Çalışmamıza kaynaklık eden manzumelerden hareketle bu deyim ilk olarak 15. yüzyılda kullanıldığı, 16. yüzyıl eserlerinde yaygın olarak yer aldığı ve 18. yüzyıldan sonra dilsel dolaşımdan çekilerek kullanılmadığı tespit edilmiştir.

Bu çalışmada, Klasik Türk edebiyatında “ocağına su koymak” deyiminin anlam katmanları, tarihsel süreçteki işlevleri, şairlere göre farklı bağlamlarda kazandığı mecazî boyutlar ve tasavvufî yorumları kapsamlı bir şekilde ele alınarak incelenmiştir. Çalışma, deyim hem bireysel aşk acıları hem de toplumsal mücadelelerin ve dini-tasavvufî yorumların bir ifadesi olduğunu ortaya koymaktadır. Bununla birlikte deyim yüzyıllara ve ifade ettikleri anlam bağlamına göre kullanım oranları da grafiklerle gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk edebiyatı, şiir, deyim, ocağına su koymak.

Abstract

Classical Turkish literature is not merely a literary tradition in which human emotions, love, and nature are expressed; it is also a deeply rooted tradition that embodies the rich linguistic culture of the society in which it emerged. Poets reflect the linguistic richness of their society through the idioms and proverbs they employ in their works. For this reason, they frequently resort to idioms one of the important elements of language in order to concretize abstract concepts and to convey their thoughts and feelings in a more effective and expressive manner. Especially in poetic forms such as the ghazal, qasida, and mathnawi, idioms play a significant role both in reinforcing meaning and in strengthening the poetic expression.

Studies show that throughout the approximately six centuries during which Classical Turkish literature flourished, poets strengthened the connection between literature and society by incorporating idioms commonly used among the people into their works, while also enriching the aesthetic dimension of the language. The idiom “to pour water on someone’s hearth” (ocağına su koymak) is one such expression that found a place in the works of poets. Based on the poetic texts examined in this study, it has been determined that this idiom first appeared in the fifteenth century, became widespread in sixteenth-century works, and gradually disappeared from linguistic circulation after the eighteenth century.

In this study, the idiom “ocağına su koymak” in Classical Turkish literature is examined comprehensively in terms of its layers of meaning, its functions throughout the historical process, the metaphorical dimensions it acquires in different contexts according to various poets, and its mystical (Sufi) interpretations. The study demonstrates that the idiom serves as an expression not only of individual love and suffering but also of social struggles and religious–mystical interpretations. In addition, the frequency of the idiom’s usage according to centuries and semantic contexts is presented through graphical representations.

Keywords: Classical Turkish literature, poetry, idiom, “ocağına su koymak”

Giriş

Bir dilin zenginliği sahip olduğu söz varlığının çeşitliliği ve kullanım alanının genişliği ile ölçülür. Deyim ve atasözleri dilleri oluşturan söz varlıkları arasında önemli bir yere sahiptir. Bu sebeple deyim ve atasözü zenginliği dillerin köklü bir geçmişe sahip olup olmadığını sorgulamada ilk sıralarda gelir (Yılmaz, 2009, s. 155). *Türkçe Sözlük*'te deyim, “*genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, ilgi çekici bir anlam taşıyan kalıplaşmış söz öbeği, tabir*” şeklinde tanımlanmaktadır (2011, s. 651). Atasözleri ve deyimler, yalnızca bir dilin zenginliğinin ve söz varlığının göstergesi olmakla kalmaz; aynı zamanda edebî geleneklerin estetik anlayışını da belirleyen başlıca unsurlar arasında yer alır. Dolayısıyla klasik Türk edebiyatı geleneğinde divan şairleri, bu kalıplaşmış söz öbeklerini kendi sanat anlayışları doğrultusunda yeniden şekillendirerek hem bireysel yaratıcılıklarını ortaya koymuş hem de toplumsal hafızanın ortak anlam dünyasını şiir diliyle bütünleştirmişlerdir.

Klasik Türk edebiyatı geleneği içerisinde büyük şairleri öne çıkaran özelliklerden biri de gündelik dile ait sözleri sanatlı bir biçimde işleyerek onlara yeni, estetik ve mecazî anlam katmanları kazandırmalarıdır. Üstat şairlerin, çeşitli edebî sanatlar aracılığıyla gerçek ile mecaz arasında ilişki kuran ifadeler kullandıkları; bu yolla şiirin mâna dünyasını derinleştirdikleri görülmektedir. Bu bağlamda, kullanılan kelimelerin farklı çağrışım alanları üzerinden şiirde çok katmanlı bir anlam yapısının inşa edildiği söylenebilir (Çeltik, 2012, s. 323). Bu gelenekte mazmunlar, deyimler, atasözleri ve halk söyleyişleri hem şairin hayal gücünü beslemiş hem de okuyucuya ortak bir anlam dünyası sunmuştur (Kaplan, 2022, s. 149). Dolayısıyla gelenek çerçevesi içerisinde eser veren divan şairleri, dilin işlevselliği ile bedîi kaygının birbirini beslediği bilinciyle kendilerine sunulan dilin imkânlarını en iyi şekilde kullanmaya özen göstermişlerdir. Bu noktada, divan şairlerinin dili kullanmadaki estetik ve işlevsel hassasiyetlerinin, Türk kültürünün temel sembollerinden biri olan “ocak” kavramının şiirsel bağlamda ele alınışında da kendini gösterdiği söylenebilir.

Bu çerçevede klasik Türk edebiyatında deyimler yalnızca gündelik söylemin parçası olmakla kalmaz; aynı zamanda şairlerin hayal dünyasında çok katmanlı anlam alanlarına açılan birer pencereye dönüşür. Divanlar üzerinde yapılan taramalar sonucunda elde edilen veriler, “ocağına su koymak” deyiminin de şairlerin hayal dünyasında farklı anlam katmanlarına bürünen bir ifade olarak kullanıldığını ortaya koymaktadır.

“Ocak kavramının TDK sözlüklerinde farklı anlamlarının bulunması, bu kelimenin birden fazla kavram alanında kullanıldığını ortaya koymaktadır. Bu durum, kavramın Türk dili ve kültüründe geniş ve zengin bir anlam dünyasına sahip olduğunu göstermektedir (Deniz, 2012, s. 225). Türk kültüründe özel bir öneme sahip “ocak” kavramı; sadece fizikî olarak ateşin yandığı bir yeri değil; aileyi, soyu ve ocağın başında bir araya gelen topluluğu simgeleyen çok katmanlı bir anlam alanını ifade eder. Ayrıca hem ateşi hem de sürekliliği temsil eden ocak söndüğünde hayatın düzeni bozulur, devamlılık kesintiye uğrar (Kumartaşlıoğlu, 2012, s. 530). Bu durum “ocak” kavramının çağrışım alanının sadece bireysel hayat değil, aynı zamanda toplumsal düzenle ilgili olduğunu gösterir. Dolayısıyla böyle güçlü bir sembolik anlama sahip olan “ocak” sözcüğü etrafında Türk halkının çok sayıda deyim ürettiği ve bu deyimler vasıtasıyla hem gündelik dilin hem de mecazî anlam dünyasının zenginleşmesine katkı sağladığı görülmektedir.

Deyimler üzerinde yapılan akademik çalışmalar tarandığında Türk halkının “ocak” kavramı etrafında aynı anlam doğrultusunda oluşturduğu deyimler; “ocağını söndürmek, ocağına su

salmak, ocağına su dökmek, ocağına su bırakmak, ocağına incir dikmek, ocağını batırmak, ocağını kül etmek vb.” şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Anlamca birbirine oldukça yakın olan bu deyimler Türk kültüründeki ocak kavramının süreklilik, düzen ve geçimle olan kuvvetli bağı farklı yönleriyle yansıtmaktadır. Deyim, geçimin zorlaşması, işlerin durması ve hayatın akışının bozulması çağrışımının yanı sıra; suyun ateşi söndürmesi üzerinden ocağın işlevsiz hâle gelmesi anlamını da taşımaktadır. Ocak kavramı etrafında oluşturulan bu deyimler birlikte değerlendirildiğinde anlam dünyasının yalnızca bireysel refahı değil, aynı zamanda ailevi devamlılığı ve toplumsal düzeni de kapsadığı, yıkımın derecesine ve süresine göre farklı anlamsal katmanlar oluşturdukları görülmektedir. Tarihsel süreç içerisinde birlikte kullanıldıkları görülen bu deyimler şairler tarafından daha çok beddua anlamında kullanılırken kimi zaman ise temenni şeklinde kullanıldığı görülmektedir. Bu deyimlerden “ocağını söndürmek, ocağına incir dikmek, ocağı batmak ” günümüz Türkçesinde kullanımını sürdürürken, “ocağına su koymak, ocağına su salmak, ocağına su bırakmak” deyimlerinin ise zamanla işlevini yitirip edebî metinlerde kullanım sıklığının azaldığı görülmektedir. Mevcut metinler ışığında “ocağına su koymak” deyiminn tespit edilebilen son kullanım örneği 18. yüzyıl klasik Türk edebiyatı şairlerinden Arpaemîni-zâde Mustafa'nın (ö. 1734) Divanı'nda yer alması bu gerilemenin tarihsel sınırını göstermesi bakımında önemlidir.

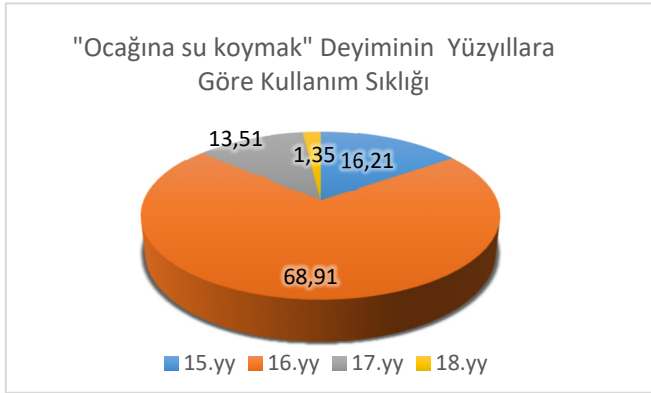
Bu veriler neticesinde “ocağına su koymak” deyiminin tarihsel süreç içerisinde dilsel dolaşımından çekilmesi, buna karşılık anlam bakımından yakın olan diğer deyimlerin kültürel bellekte varlığını devam ettirmesi, Türkçede deyimlerin yaşamaya devam etmesi için kültürel ihtiyaç ve kullanım sıklığı gibi dinamiklere göre değiştiğini göstermektedir.

1. Ocağına Su Koymak Deyimi ve Anlam Alanı

Bazı deyimler uzun süre dil içerisinde varlığını devam ettirirken bazıları belirli bir dönem kullanıldıktan sonra yerlerini farklı söz kalıplarına bırakmıştır. Türk dilinin edebî ürünleri, ilk örneklerinden günümüze kadar atasözü ve deyimlerle zenginleştirilmiş; ancak klasik edebiyat geleneğinde yüzyıllar boyunca kullanılan bu söz öbeklerinin bir kısmı zamanla unutulmuş, bir kısmı ise ya özgün şekilleriyle ya da küçük değişikliklere uğrayarak günümüze kadar ulaşmıştır (Yılmaz, 2009, s. 156). Bu durumu Prof. Dr. Mehmed Çavuşoğlu'nun “Türkçemizde, edebî dilde bir zaman kullanılmış fakat sonradan ya dil zevkine uygun gelmediği veya yerini aynı manada başka deyimler aldığı için zamanla terk edilmiş ve unutulup gitmiş deyimler vardır.” (2014, s. 95) şeklindeki değerlendirmesi desteklemektedir. “Ocağına su koymak” deyiminin tarihî serüveni de bu genel çerçeve içerisinde değerlendirilebilir. Nitekim zaman içerisinde dilsel dolaşımından çekilen bu deyimnin anlamı, günümüzde sözlüklerde büyük ölçüde “ocağını söndürmek” deyimiyile karşılanmaktadır. Ömer Asım Aksoy, “ocağını söndürmek” deyimini *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*'nde “birinin evini barkını yıkmak, bir daha şenlenmez duruma getirmek, çoluk çocuğunu yok etmek” (2013, s. 983) şeklinde tanımlamaktadır. Benzer biçimde diğer sözlüklerde “ocağını söndürmek” deyimini; “çoluk çocuğunu öldürmek, soyunu sopunu kurutmak” (Özdemir, 2000, s. 259); “birisinin düzenini bozmak, onu mahvetmek” (Akyalçın, 2012, s. 414); “ailesinin dağılmasına sebep olmak, çoluğunu çocuğunu yok etmek” (Püsküllüoğlu, 2021, s. 627); “çoluk çocuğunun yok olmasına neden olmak” (Saraçbaşı-Minnetoğlu, 2002, s. 532); “evinin barkının yıkılmasına, dağılmasına yol açmak” (Ayverdi, 2016, s. 944) biçiminde açıklanmaktadır. Tanımlardan hareketle “ocağını söndürmek” deyiminin, bir kişinin ya da ailenin maddî ve manevî varlığını tamamen ortadan kaldırmak, soyunu yok etmek gibi ağır yıkımı ifade eden bir anlam alanına sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda “ocak” kavramı, deyimde doğrudan

doğruya yaşamın ve soyun devamının sembolü hâline gelmektedir. “Ocağına incir dikmek” deyimini ise sözlüklerde; “birinin evini barkını yıkmak, mahvına sebep olmak; o yuvanın bir daha şenlenmesini sağlayacak unsurlardan yoksun bırakmak” (Çağbayır, 2007, s. 4403); “birisinin evini barkını, düzenini dağıtıp perişan etmek” (Ayverdi, 2016, s. 944) şeklinde tanımlanmaktadır. Deyim, incir ağacının yapı temellerini bozan kökleriyle kurulan mecazî ilişki üzerinden geri dönüşü güç bir yıkımı ifade etmektedir. “Ocağına su koymak” deyiminin de sözlüklerde çoğunlukla “ocağını söndürmek” ile aynı anlam çerçevesinde değerlendirildiği görülmektedir. M. Ali Tanyeri, *Örnekleriyle Divan Şiirinde Deyimler* adlı eserinde deyimini “ocağını söndürmek, çoluk çocuğunu yok etmek” (1999, s. 200) şeklinde tanımlayarak iki deyim anlama dağılığına işaret etmektedir. İlhan Ayverdi ise *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*’te deyimini “mahvetmek, harap etmek, ocağını söndürmek” (2016, s. 944) biçiminde açıklamakta ve parantez içinde “eskimiştir” kaydını düşmektedir. Bu ibare, deyim zamanla kullanım sıklığını kaybettiğini ve yerini anlam bakımından büyük ölçüde örtüştüğü “ocağını söndürmek” deyimine bıraktığını göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

Tarama Sözlüğü’nde; ocağına su koymak deyimini (ocağına su komak, ocağına su salmak), ocağına su koyulmak, ocağına su bırakmak şekillerinde yer almaktadır (Dilçin, 1983, s.159). Taranan divanlarda, divan şairlerinin deyimini sadece “ocağına su koymak ve ocağına su komak” şekillerini kullandığı görülmüştür. “Ocağına su koymak” deyimini tarihî süreç içerisinde belirli bir dönem klasik Türk edebiyatı metinlerinde kullanıldığı görülmektedir. Yapılan incelemeler sonucunda, deyim 15. ve 18. yüzyıllar arasında toplam 76 kez kullanıldığı tespit edilmiştir. İlk olarak 15. yüzyıl şairlerinin manzumelerinde rastlanan deyim bu yüzyılda 14 defa kullanıldığı görülmektedir. Kullanım sıklığının en yoğun olduğu dönem ise 51 örnekle 16. yüzyıldır. 17. yüzyılda kullanımında belirgin bir azalma görülen deyim bu yüzyıl manzumelerinde 10 defa yer aldığı görülmektedir. Deyimin son örneği ise 18. yüzyıl şairlerinden Arpaemîni-zâde Mustafa’nın (ö. 1734) Divanı’nda yalnızca bir kez tespit edilmiştir. Bu durum deyimini klasik Türk edebiyatında yüzyıllara göre farklı yoğunluklarda kullanıldığını göstermektedir. Aşağıdaki grafik deyimini yüzyıllara göre kullanım oranları hakkında bilgi vermektedir.

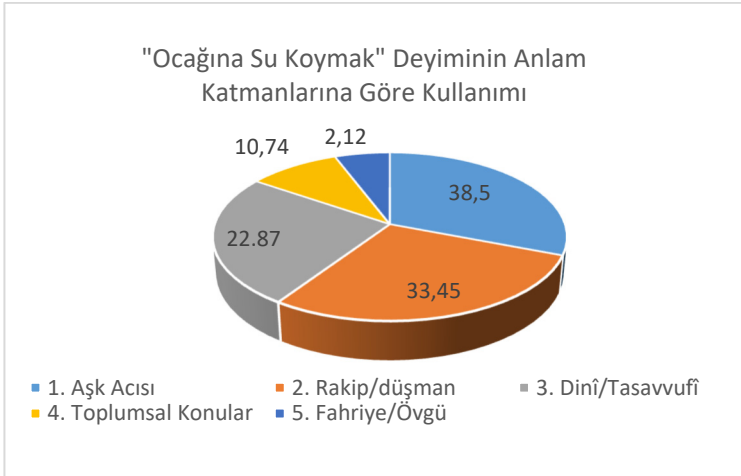
Bu çalışmada öncelikle şairlerin divanları ve nazire mecmuaları taranarak¹ “ocağına su koymak” deyimini geçtiği beyitler tespit edilmiştir. Daha sonra deyimini divan şairleri tarafından nasıl işlendiği, beyitler üzerinden analiz edilerek şairlerin beyitleri, hangi anlam yönüyle kullandıkları belirlenmiştir. Bu tespitler neticesinde deyimini yalnızca

¹Taranan nazire mecmuaları için bkz; Köksal, M. F. (2017), *Mecma'u'n-Nezâ'ir*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56057.mecmaun-nezair-edirneli-nazmi-pdf.pdf?0>; Gıynaş K. A. (2017) *Pervane Bey Mecmuası*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55832.pervane-bey-mecmuasi-pdf.pdf?0>; Morkoç Ertek, Y. (2003). Eğirdirli Hacı Kemal'in Camii'n-Nezairi (Metin ve Mecmua Gelenegi Üzerine bir İnceleme), Doktora Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

bireysel bir acıyı değil, toplumsal ve metafizik bir tecrübeyi de yansıttığı anlaşılabacaktır.

2. Klasik Türk Edebiyatında “Ocağına Su Koymak” Deyiminin Anlam Alanı ve Şairlerin Kullanım Şekilleri

Klasik Türk edebiyatında deyimler, şairlerin duygu ve düşüncelerini farklı bağlamlarda ifade etmelerine imkân tanıyan zengin anlatım unsurları arasında yer almaktadır. Divanlar üzerinde yaptığımız taramalar sonucunda elde edilen veriler “ocağına su koymak” deyiminin de şairlerin hayal dünyasında çok farklı anlam katmanlarına bürünen bir deyim olarak karşımıza çıktığını kanıtlamaktadır. Bu deyim şairlere farklı duygu ve düşünceleri ifade etmede oldukça geniş bir söylem imkânı sunduğu görülmektedir. Divan şairleri “ocağına su koymak” deyimini öncelikle aşk acısının dile getirilmesinde, âşığın gönlünde yanan ateşi söndürmeye çalışan gözyaşları üzerinden anlamlandırır. Bir başka kullanımda ise ilk bağlamdan çok uzak kalmadan rakip ve düşmana beddua bağlamında, onların ocağının sönməsi, düzenlerinin bozulması ve varlığının yok olması anlamında kullanıldığı görülür. Mutasavvıf şairlerin ise “ocağına su koymak” deyimine mecaz anlamda nefsin veya dünyevî arzuların ateşinin gözyaşı ve pişmanlıkla söndürülmesi şeklinde tasavvufi yorumlarla manevî bir boyut kazandırdıkları söylenebilir. Bu kullanımların dışında şairlerin deyimini toplumda görülen zorbalıklara karşı beddua olarak adaletin yerini bulması bağlamında adalet arayışının sembolü şeklinde kullandıkları görülür. Şairler kimi zaman da şairlik kudretlerini övmek amacıyla bu ifadeye başvurarak sözlerinin yahut kalemlerinin düşmanlarının ateşini söndürecek derecede etkili olduğunu vurgulamak için bu deyimle başvururlar. Sonuç olarak “ocağına su koymak” deyimini, divan şiirinde yalnızca bireysel aşk acısını değil, aynı zamanda toplumsal adalet, tasavvufi arınma, edebî rekabet ve düşmana beddua gibi geniş bir anlam alanını kapsayan çok yönlü bir imge olarak karşımıza çıkar. Aşağıdaki grafik deyimnin anlam katmanlarına göre kullanım sıklığını göstermektedir.

2.1. Aşk Acısı ile İlgili Kullanımlar

Klasik Türk edebiyatında ateş, aşkın yakıcı doğasını sembolize ederken su/gözyaşı ise bu ateşe karşı teskin edici, rahatlatıcı bir işlev görür. Türkçe Sözlük'te “ailesi dağılmak, yok olmak, çoluk çocuğun yok olması” (2011, s. 1786) şeklinde tanımlanan, gündelik dilde bir kimsenin düzenini bozmak, onu perişan etmek anlamında kullanılan “ocağına su koymak” deyimini, divan şairlerinin hayal

dünyasında mecazî anlam kazanarak özellikle aşk ateşini gözyaşıyla teskin etme bağlamında kullanıldığı görülmektedir. Klasik Türk edebiyatında âşğın gönlü şairler tarafından bir ocak olarak tasavvur edilir; bu ocak, sevgilinin ayrılığı, cefası veya aşkın yakıcılığı ile daima alevlenmektedir. Buna karşılık âşğın gözü, ayrılık acısı ile sürekli yaş döker; bu gözyaşları da ocağın üzerine dökülen su misali aşk ateşini söndürme çabasına girişir. Ancak bu çaba çoğu kez faydasız, hatta daha büyük bir yangını besleyen bir unsur olarak resmedilir.

16. yüzyılın önemli şairlerinden biri olan Zâtî (ö. 1547) bir beytinde üzüntü/ayrılık acısının içini yakıp gözlerini yaşarttığını, yazık ki gözlerini yaşartmakla var oluş sebebi olan aşk/hayat ocağını söndürdüğünü dile getiriyor:

Ey zahm-ı elem cânuma vardukca koyarsın

Derdâ ki hayât ocağına sen su koyarsın G.1041/1 (Çavuşoğlu-Tanyeri, 1987, s. 25).

(*Ey ayrılık/üzüntü acısı canıma her değdiğinde içimi yakıyorsun, yazık ki hayat ocağımın üzerine su döküyorsun/beni öldürüyorsun.*)

16. yüzyılda şairlerinden biri olan Kalkandelenli Muîdî (ö. 1546-1569?) bir beytinde; sevgilinin cefası karşısında âşğın içine düştüğü çaresizliği ve aşk acısının yakıcılığını anlatmaktadır. Şair beyitte ayrılık ateşini âşğın ocağına su koyacak bir unsur olarak tahayyül etmiştir. Şairin tahayyülündeki paradoksal ifade dikkat çekicidir. Tabiatı gereği ateş ocağı söndürmez daha çok harlar; ancak şair, ayrılık ateşinin büyüklüğünü ve yakıcılığını göstermek için bu ateşi âdeta gözyaşı yerine koyar. Sevgilinin eziyeti, âşğın sabrını ve direncini yok etmiş, onu rüzgârda savrulan bir varlık gibi göstermiştir. Böylece şair beyitte ayrılığın yalnızca gönülde değil, varlığın tümünde bir çöküş yarattığını anlatmaya çalışmaktadır:

Ocaguma ‘âkıbet hecr odı su koysun diyü

Kârbârum yile virüp hâksâr itdün beni G.426/6 (Tanrıbuyurdu, 2018, s. 366).

(*Ey sevgili! Ayrılık ateşi ocağıma su koysun diye sonunda kazancımı yele verip beni perişan ettin.*)

Ocağına su koymak deyiminin dikkat çekici bir kullanımı da Şehrî'nin (ö. 1660) bir beytinde karşımıza çıkmaktadır. “Âşıklara yakışır bir ağlayış” vurgusu yapan şair, mübalağalı bir anlatımla bu ağlayışı yedi cehennem ateşini söndüremezse mahşer günü toplanacaklar arasında bulunmaması gerektiği şeklinde bir beddua ile dile getirmektedir.:

Bir ‘âşıkâne girye ile heft dûzahun

Mahşûr olmayam su komazsam ocağına G.111/4 (Demirel, 2017, s. 117).

(*Âşıklara yakışır bir ağlayışla yedi cehennem ocağına su koymazsam mahşer günü toplananlar arasında bulunmayayım.*)

16. yüzyıl şairleri arasında yerini almış olan Hayretî (ö. 1534-35?), bir beytinde aşkın yarattığı içsel yangını ve duygusal acıyı gözyaşı aracılığıyla dile getirir. İlk mısradaki gözyaşının aşkın yakıcı etkisini bir nebze olsun hafiflettiğini dile getiren şair ancak ikinci mısradaki ise gözyaşlarının aynı zamanda gönül ocağını söndürme potansiyelinden bahseder:

Aglamak ile teskîn idersin âteşümü

Göz göre ocaguma ey göz su mı koyarsın G.346/4 (Çavuşoğlu-Tanyeri, 2023, s. 232;

Musluoğlu, 2022, s. 590).

(*Ey göz! Ağlayarak aşk ateşimi dindirirsin ancak göz göre göre ocağına su koyarsın.*)

Şairin bir başka beytinde yer alan “ocağına su koymak” ifadesi, klasik Türk şiirinin çok katmanlı anlam örgüsü içinde kinayeli bir söyleyiş örneği teşkil ettiği söylenebilir. Zâhirî manada gönül bir “ocak”, aşk ise bu ocakta yanan “ateş” olarak tasavvur edilir ve gözyaşı bu ateşi söndüren “su” şeklinde tasvir edilir. Ancak “ocağına su koymak” deyiminin bir kimsenin dirliğini bozmak, düzenini yıkmak anlamlarını da taşıması, ifadeye mecazî bir derinlik kazandırır. Böylece göz, bir yandan ağlayarak aşk ateşini teskin ediyor gibi görünürken, diğer yandan âşığın iç dünyasını harap eden, dirliğini bozan bir unsur şeklinde tasvir edilir. Bu çerçevede beyitteki kinaye, hem gerçek hem mecaz hem de deyimsel anlamı aynı anda çağrıştırarak aşkın karmaşık doğasını söndükçe derinleşen, bastırıldıkça içe yönelen bir yanış hâlini ifade eder. Şair bir başka beytinde de gözünün gönül ateşine su koyduğunu bu yüzden bacasından çıkanın aşk ateşi değil ah ateşinin kıvılcımları olduğunu ifade etmektedir:

Ocaguma su koymışdur gözüm âhum şirâridur

Görinen şu'le-i âteş degüldür düdgâhumdan G.376/3 (Çavuşoğlu-Tanyeri, 2023, s. 245).

(*Gözüm, ocağına su koymuştur (bu yüzden) bacamdan görünen ateş alevi değil ah ateşinin kıvılcımlarıdır.*)

Divan şiirinin önemli şairleri arasında yer alan Emrî(ö. 1575) de bir beytinde ayrılık acısının büyüklüğünü ve sevgilinin bundan korkması gerektiğini çarpıcı bir şekilde dile getirmiştir. İlk mısraında şair, sevgiliye kendisini ayrılık ateşiyle yakmaması, bundan imtina etmesi, korkması gerektiğini aksi takdirde bu acıyla döküleceği gözyaşlarının onun ocağını söndüreceğini yani sevgiliye zarar vereceğini ifade etmektedir:

Âteş-i hecr-i ruhunla beni yandırma inen

Hazer it ocaguna dide-i 'âşık su koyar G.135/3 (Saraç, s. 83).

(*Ey sevgili! Beni yanağının ayrılık ateşiyle çok yakma, kork ki aşığın gözyaşları ocağına su koyar.*)

Divan şiirinde âşıkların en büyük korkularından birisi de aşklarının aşikâr olmasıdır. Çünkü ortaya çıkan aşk sevgilinin toplumun diline düşmesine neden olacaktır. Bu durumu 16. yüzyıl şairlerinden Emrî iki beytinde çarpıcı şekilde ifade etmiştir. Emrî, ilk beytinde göğsündeki yara izlerinin yüreğindeki sevdâyı açığa çıkardığını, bu acı ile ağlayan gözlerinin bu yaraların ocağına su dökse/onları ortadan kaldırsa bu duruma şaşılmayacağını dile getirmektedir. Şair, bu ifade ile hem aşkın yakıcılığını hem de aşkın görünür hâle gelmesinin yaratacağı tehlikeyi üzücü bir şekilde ifade eder:

Fâş itdi sinede gamunu dâg-ı âteşin

N'ola su koysa dide-i giryân ocagına G.513/4 (Saraç, s. 273).

(*Aşk yarası sinedeki kederi ortaya çıkardı ağlayan gözlerim ocağına su koysa ne olur.*)

Emrî ikinci beytinde de ilk beytiyle aynı paralelde bir söylem ortaya koymaktadır. Göğsünün üzerindeki yaraların aşkını açığa çıkarmasından dolayı ağladığını ve ağlayan gözlerinin mecazî anlamda yanmakta olan gönül ocağına su döktüğünü söylemektedir. Ocağına su koymak” deyimini beyitte aşk ateşinin, gözyaşı aracılığıyla söndürülmesi veya hafifletilmesi anlamında

kullanılmaktadır. Böylece beyit, klasik Türk şiirinde gözyaşı ve aşk ateşi arasındaki dramatik ilişkiyi, aşkın yakıcılığını ve gözyaşının teskin edici rolünü ön plana çıkaran bir örnek olarak değerlendirilebilir:

Sînem üzre dâg-ı mihnet kıldugıyçün ‘ışkı fâş

Ocağına su koyupdur dîde-i giryân anun G.260/4 (Saraç, s. 146).

(Göğsümdeki ayrılık yarası aşkıma açığa çıkardığı için ağlayan gözlerim onun ocağına su koydu.)

Klasik Türk edebiyatının önemli kadın şairlerinden biri olan Mihri Hatun (ö. 1514-15?) da “ocağına su koymak” deyimine bir gazelinde yer vermiştir. Beyitte şair, sevgilinin aşğını aşk acısıyla ağlatmamasını bunun kendisine fayda sağlamayacağını ve sonunda aşğın gözünden akan kanlı yaşların ona zarar vereceğini dile getirerek sevgiliyi uyarmaktadır:

Gel akıtma gözlerümün kanlı yaşın sevdiğüm

Ocağuna su koyar hayr itmez âhir bu sana G.4/2 (Arslan, 2018, s. 53).

(Sevgilim gel aşk acısıyla gözlerimden kanlı yaş akıtma bu sana fayda sağlamaz nihayetinde senin için hayırlı olmaz, ocağına su koyar.)

Ocağına su koymak deyimini kullanan başka bir şairde 15. yüzyıl şairleri arasında yer alan Edirneli Şevki’dir (ö. ?). Şair kaleme almış olduğu kasidenin medhiye bölümünde çekmiş olduğu acı nedeniyle etmiş olduğu ah ve akıttığı gözyaşıyla dünyanın ocağını söndüreceğini dile getirmektedir:

Yaşum akıncısı su koyar cihân ocağına

Âl bayraklı ‘alem çekdükce âh-ı âteşin K.15/30 (Yakar, 2010, s. 85; İsen Durmuş-Canım, 2018, s.78).

(Ateşli ahım al bayraklı bir sancağı göğe yükselttikçe gözyaşı akıncımda dünyanın ocağına su koyar.)

Şairlerin aşk konusunu işlerken bu deyimden oldukça fazla yararlandıkları görülmektedir. Deyimi aşk acısını ve aşk ateşini teskin etme bağlamında kullanan şairler ve beyitleri aşağıda verilmiştir:

Şair	Beyit	Diliçi Çeviri
Mesîhî (ö. 1512)	Fâş eyleyüben sinedeki âteş-i ‘ışkı Ey eşk Mesîhî’nün ocağına su koyma G.230/6 (Mengi, 2020, s. 264).	Ey gözyaşı! Mesîhî’nin göğsündeki aşk ateşini açığa vurup da onun ocağına su koyma.
Mesîhî	Evinde nesne görünmez hemân hâkister Su koydı bülbülün ocağına meger jâle K.6/3 (Mengi, 2020, s. 35).	Bülbülün evinde kül dışında hiçbir şey görünmez; meğer çiğ tanesi (jâle), bülbülün ocağına su koymuş.
Mesîhî	Raht-ı ‘aklun başına su koydı bu seylâb-ı ‘ışk Kanda ise gâlib olur şeyh-i ‘akla şâb-ı ‘ışk G.122/1 (Mengi, 2020, s. 195).	Bu aşk seli aklın eşyasının başına su koydu; nerede olursa olsun aşkın delikanlısı, aklın şeyhine galip gelir
Nihâlî (ö. ?)	Ko sular koysun ocağına gözüm bâğbânun kim Boyun var iken ol serve ide hizmet ne lâyıkdur (Mecmuatü’n-Nezâir. 1500/3).	Bırak gözüm, bahçıvanın ocağına sular koysun; çünkü senin boyun varken, onun serviyeye hizmet etmesi uygun değildir.
Lamî (ö. 1532)	Gerçi ey dil dîdedür kanun dökên lâkin anun Ocağına koymadın su komadı kanun senün (Mecmuatü’n-Nezâir. 2588/5; Pervane Bey Mecmuası	Ey gönül! Her ne kadar kan dökên gözündür; fakat ocağına suyu koymadan, o senin ocağına su koymadı.

	4324 /5).	
Lamî	Nemrûd gibi 'izâra bakup yanmasun diyü Yaşum su koydı geldi dil ü çeşm ocagına (Mecmuatü'n-Nezâir. 4177/3).	<i>Yanağına bakıp Nemrut gibi yanmasın diye gözyaşım geldi gönümle gözümün ocağına su koydu.</i>
Lamî	Her şûha cân virür gözümün merdümü dirig Anı diler ki su koya kendü ocagına (Pervane Bey Mecmuası 6174/4).	<i>Gözümün bebeği her nazlı güzele can vermekte; ancak o, benim değil, kendi ocağına su koymamı ister.</i>
Rahikî (ö. 1546-47?)	Ey Rahikî yanar ocaguma su koydı benim Kime kan agrayayın çeşm-i dür-efşânımdan (Mecmuatü'n-Nezâir. 3714/5; Pervane Bey Mecmuası 5325 /5).	<i>Ey Rahikî! Benim yanan ocağına su koydu, şimdi inci saçan gözümde kime kanlı yaşlar dökeyim?</i>
Kıvâmî (ö. 1512?)	Gideli nice kez aplatdı beni bu sinemün dâğı Su koymayınca komadı hele başum ocağına (Mecmuatü'n-Nezâir. 3714/5).	<i>Gittiğinden beri göğsümdeki bu yara beni sürekli ağlattı; sonunda yarımın ocağına su koymadan bırakmadı.</i>
Selikî (ö. ?)	Yârı görünce akdı yaşum sine dâğına Sular koyıldı sabr ü karârum ocagına (Pervane Bey Mecmuası 6184/1).	<i>Sevgiliyi görünce gözyaşım göğsümdeki yaraya aktı; sabrımın ve sükûnetimin ocağına su koyuldu.</i>
Zuhûrî Mehmed (ö. 1633)	Sâkî getir ol âb-ı revân-ı müselseli Su koysun ateş-i gam u hecrün ocağına G.108/4 (Kahraman, 2002, s. 224).	<i>Ey sâkî! O durmadan akan saf şarabı getir; getir ki gam ve ayrılık ateşinin ocağına su koysun.</i>
Adnî (ö. 1474)	Dil bildi ocağına gözüm koyduğımı su Agladagum oldur arada kan olacaktır G.23/6 (Kufacı, 2006, s. 45).	<i>Gönül, gözümün ocağına su koyduğunu bildi. Ağlamam, arada kan olacak olmasındır.</i>
Adnî	Her şûha cân verür gözümün merdümü dirig Anı diler ki su koya kendü ocağına G.83/4 (Kufacı, 2006, s. 111).	<i>Gözümün gözbebeği her şuh için cân verir. Yazık ki kendi ocağına su koymasını diler.</i>
Hisâlî (ö. 1651-52)	Hisâlî mest-i müdam ol ki nâr-ı hüzn ü gamın Arekle sâgar-i mey kor anın ocağına su G.362/7 (Ercan, 2003, s.265).	<i>Ey Hisâlî! Sürekli sarhoş ol çükü hüzn ve keder ateşinin ocağına, kadeh rakıyla su kor.</i>
Faik-i Atik (ö. 1715)	Mahv oldu gitti süz-ı derûn âb-ı dîdeden Hayfâ ki cûş-ı girye su koydı ocağına G.125/2 (Koçak, 2006, s. 189).	<i>Gözyaşımın içimdeki yangın mahvolup gitti; ne yazık ki ağlayışımın coşkusu ocağına su koydu.</i>
Fevrî (ö. 1571)	Uydu ulaştı dîde-i ter sine dâğına Su koymayınca komadı âhir ocağına (Beyzadeoğlu vd, 2004, s.177).	<i>Gözyaşı, göğsümdeki yaraya ulaşıp ona uydu; sonunda ocağına su koymadan bırakmadı.</i>
Gelibolulu Mustafa Ali (ö. 1600)	Habâb-ı mey bize göz kıpsa remzini tuyalum Kadeh gibi gamun ocagına sular koyalum G.930/1 (Aksoyak, 2018, s. 957).	<i>Şarap kabarcığı bize göz kıpsa imasını anlayalım, kadeh gibi üzüntünün ocağına sular koyalım.</i>
Adlî (ö.1512)	Eşküm akçesini su koyar cihân ocagına Âl yapraklı 'alem çekdükte âh-ı âteşin G.120/2 (Bayram, 2018, s. 158).	<i>Ateşli ahım kızıl yapraklı bayrak çektiği zaman, gözyaşımın akçesi (bedeli) dünya ocağına su koyar.</i>
Vusûlî (ö. 1592)	Nâr-ı fûrkatle tutuşmak olur-ıdı ammâ Ocaguma su kuyan dîde-i giryânımdur (G.33/2)	<i>Ayrılık ateşiyle yanmak mümkündür; ancak ağlayan gözlerim ocağına su koyar.</i>

Örnek beyitlerden de anlaşılacağı üzere “ocağına su koymak” deyimini, divan şairleri tarafından yalnızca maddi anlamıyla bir söndürme eylemi değil, aynı zamanda âşğın ruhsal çelişisini, yani bir yandan aşk ateşiyle yanarken öte yandan gözyaşlarıyla teskin etme gayretini dile getiren çok katmanlı bir mecaz hâline getirmişlerdir.

2.2. Rakip / Düşman ile İlgili Kullanımlar

Rakip kavramı sözlüklerde genel olarak “aynı şeyi talep eden ya da rekabet halinde bulunan kimse” şeklinde tanımlanırken, divan şiirinde, âşığın sevgiliyle buluşmasına engel olan, sevgili üzerinde hakimiyet kurmak isteyen kişi şeklinde karşımıza çıkmaktadır (Şentürk, 1995, s. 4). Bununla birlikte “rakip”, yalnızca rekabet eden bir figür değil, aynı zamanda “araya girerek fesat çıkaran, gözetleyen ya da bekçilik eden kişi” anlamlarını da içermektedir. Türkçede bu ikinci anlam, daha çok “engel” sözcüğüyle karşılaşmıştır (Çavuşoğlu, 2014, s. 68). Rakip kelimesinin sözlüklerde kazandığı rekabet, fesat ve engel olma gibi anlam katmanları şairler tarafından farklı söz öbekleriyle ilişkilendirilerek şiire anlam zenginliği katacak şekilde kullanılmıştır.

Divan şairleri “ocağına su koymak” deyimini sadece aşk acısının getirdiği gözyaşı düşüncesiyle sınırlı tutmamışlardır. Deyim, bazen rakip ya da düşman figürleriyle ilişkilendirilerek kıskançlık, engelleme ve yok etme bağlamında da kullanılmıştır. Divan şiirinin en önemli karakterlerinden biri olan âşık, sevgiliyi rakipten ve ona benzemeye çalışan her nesneden kıskanır. İnsana en acı veren hislerden biri olan kıskançlık klasik Türk edebiyatında yüzyıllar boyu kaleme alınmış birçok mısraya hüznün dolu bir revnak katmıştır (Demirbağ, 2019, s. 15). Deyimin, sevgilinin güzelliği karşısında diğer varlıkların yetersiz kalmasına ve ona benzemeye çalışmasının nafile olduğuna, benzemeye öykünenin bir şekilde zarar göreceğine dair kıskançlık merkezli kullanımına en güzel örneklerden biri olarak Figânî'nin (ö. 1531-32?) aşağıdaki beyiti verilebilir:

Gül ruhlarına kendüi benzetdüğü için

Jâle söyündürür su koyup gül ocagını G. 91/3 (Çaylı Cankurt, 2015, s. 79).

(*Ey sevgili! Gül kendini senin yanaklarına benzetmeye çalıştığı için jale gülün ocağına su koyup söndürür.*)

Beyitte, gülün sevgilinin yanaklarına benzemek isteğini dile getiren şair ancak gülün bu teşebbüsünün jâle tarafından cezalandırıldığını, gülün üzerine düşen çiğ tanesinin onun “ocağına su koyduğunu”, yani açılıp güzelleşmesini engellediğini ifade eder. Bu beyitte deyim sevgilinin güzelliğine öykünmeye çalışan diğer varlıkların yetersiz kalmasına işaret eden rakip merkezli bir anlamda kullanılmıştır. Gülün, sevgilinin yanağına benzemeye çalışması nafiledir; çünkü jâle, onun çabasını boşa çıkararak rekabetini sonlandırır. Bu bağlamda “ocağına su koymak”, hem kıskançlığın hem de rakip unsurunun etkisini vurgulayan mecazi bir söylem olarak ortaya çıkar.

Aynı paralelde bir anlatım 16. yüzyılın önemli şairlerinden Hayâlî Bey'in (ö. 1557) bir beytinde de karşımıza çıkmaktadır. Aşağıya alınan beyitte şair, sevgilinin yüzüne öykünerek ona benzemeye çalışan gülün teşebbüsünün bulutun yağmuru ile engellendiğini dile getirir. “Ocağına su koymak” deyiminin Hayâlî Bey tarafından beyitte gülün doğrudan benzemeye yönelik çabasının boşa çıkarılması, hatta rekabetinin sonlandırılması anlamında kullanıldığı görülür:

Rûy-ı nigâra öygüneli gül Hayâlîyâ

Su koydu ebr gülşen-i bâgun ocagına (Tarlan, 1945, s. 343, G.1/5; Çelik, 2025, s. 541, G.510/5).

(*Ey Hayâlî! Gül, sevgilinin yanağına benzemeye çalıştığı için bulut gül bahçesinin ocağına su koyarak onu cezalandırdı.*)

Divan edebiyatında, âşığın karşısındaki en büyük engellerden biri rakiptir. Âşık ile sevgili arasındaki bağı zayıflatmaya çalışan rakip bu nedenle klasik Türk edebiyatında karşımıza olumsuz bir figür olarak çıkar. Ancak rakibin gücü mutlak değildir. Âşık, gözyaşı aracılığıyla rakibe karşı bir tür manevî üstünlük kazanır. Böylece gözyaşı, yalnızca rakibin gücünü kıran ve onu cezalandıran bir vasıta olarak anlam bulur. Mesîhî'nin aşağıya alınan beytinde bu durum açık bir şekilde görülür:

Beni giryân itmeden hâlî degül bir dem rakib²

‘Âkıbet eşkümdür anun su koyan ocağına G.219/3 (Mengi, 2020, s. 257)

(*Rakip beni ağlatmaktan bir an olsun uzak durmaz, sonunda onun ocağını söndürecek olan gözyaşıdır.*)

Beyitte, rakibin kendisini ağlatmaktan bir an bile geri durmadığını dile getiren şair sonunda rakibin ocağını söndürecek olanın da yine kendi gözyaşı olduğunu ifade eder. Burada gözyaşı, rakibin baskısına karşı sabırla biriken bir güç olarak değerlendirilir. Deyimin kullanımı, âşığın gözyaşının rakibin düzenini bozacak, hatta onu yok edecek bir kudrete sahip olduğunu vurgular.

Divan edebiyatının en çok gazel yazan şairleri arasında yer alan Zâtî'nin (ö. 1547) kaleme aldığı kasidesinin bir beytinde “ocağına su koymak” deyimini aynı anlam doğrultusunda kullandığı görülmektedir. Şair beytinde, düşmanın ocağına yalnızca mısır tanesi kadar su koyan kişinin bile ömrünün bereketli olacağını ifade etmektedir. Beyitte “ocağına su koymak” deyimini düşmanı etkisiz hâle getirmek anlamında kullanılırken bunu yapan kişinin de ödüllendirileceği inancı dile getirilir:

Hırmen-i ‘ömrinde tarı olmayupdur tarlık

Ocağına düşmenün su koyana erzen gibi K.76/28 (Kurtoğlu, 2017, s. 219).

(*Düşmanın ocağına mısır tanesi kadar su koyanın ömür harmanında darı kadar darlık yaşanmasın.*)

16. yüzyıl şairlerinden olan Âhî (ö. 1517-18?) de bir beytinde, rakibin âşığı sürekli üzüntüye gark ettiğini, onu ağlatmaktan bir an bile geri durmadığını ifade etmektedir. Ama şair aynı zamanda rakibin yaptığı bu zulmünün kendi sonunu hazırladığını da ifade eder. Çünkü başlangıçta rakibin eziyetinin bir sonucu olarak görünen âşığın gözyaşları beyitte “ocağına su koymak” ifadesiyle rakibin düzenini bozacak, onu cezalandıracak ve nihayetinde onun ortadan kalkmasına sebep olacak bir unsur olarak tasavvur edilir:

Klasik Türk edebiyatında birçok şairin deyimini aynı anlam doğrultusunda kullandığı görülmektedir. Tüm beyitlerin burada açıklanmaya çalışılması tekrara düşmeye neden olacağından “ocağına su koymak” deyimini rakip ve düşmanın zarar görmesi, ortadan kalkması gibi aynı anlam doğrultusunda kullanan şairler ve beyitleri aşağıda verilmiştir.

Şair	Beyit	Diliçi Çeviri
Karamanlı Aynî (ö. 1490-94?)	‘Aynî tolaşdı çünki sana iy rakib-i har Su koymayınca komaya âhir ocaguna G.427/7 (Mermer, 2020, s. 541).	<i>Ey eşek rakip! Aynî sana sataştı, sonunda senin ocağını söndürmeden bırakmayacak.</i>

² Aynı beyit Âhî Divanı'nda G.110/3 bulunmaktadır. (Sungur, 1994, s. 184; Kaçalın, s.51)

Revânî (ö. 1523-24?)	Su koymaydı ‘adûnun ocagına dâyim Gelû-yı hasmı idinmezdi nâvdân hançer K.9/20 (Avşar, 2017, s. 87).	<i>Hançer diama düşmanın ocağına koymasaydı, düşmanın girtlağını kendisine kın edinmezdi.</i>
Nev’izâde Atâyî (ö. 1635)	Ocagina su koydı ehl-i küfrün geldiği sâ‘at Mecûsun âteşin tûfân-ı kahrı eyledi itfâ K.1/38 (Karaköse, 2017, s. 19).	<i>Geldiği anda küfür ehlinin ocağını su koydu, Allâh’ın gazap tufanı Mecusilerin ateşini söndürdü</i>
Adlî (ö.1512)	Eşküm akçesini su koyar cihân ocagina Âl yapraklu ‘alem çekdükke âh-ı âteşin G.120/2 (Bayram, 2018, s. 158).	<i>Ateşli ahım kızıl bayraklı sancağı kaldırdığı zaman gözyaşımın akçesi, dünya ocagina su koyar.</i>
Hayretî (ö. 1534-35?)	Su koya düşman ocagina tîg-i âbdâr Eyleye zulm esâsını yıkup harâb âb K.10/38 Çavuşoğlu-Tanyeri, 2023, s. 28; Musluoğlu, 2022, s. 104).	<i>Parlak kılıcın düşmanın ocağına su koysun, su zulmü temelinden yıkıp harap eylesin.</i>
Hayretî	Murg-i cân alur birer şehbâzdur her tîrümüz Ehl-i küfrün su koyar ocagina şemşîrümüz Yüzümüz döndürmezüz düşman bin olsa birimiz Câna başa kalmazuz ‘âlemde Yahyâlilaruz MRB.10/9 (Çavuşoğlu-Tanyeri, 2023, s. 66; Musluoğlu, 2022, s. 197).	<i>Her okumuz can kuşunu avlayan birer doğandır, kılıcımız küfür ehlinin ocağına su koyar. Düşman bin kişide olsa hiç birimiz geri adım atmamız, canımızı başımızı esirgemeyiz biz Yahyalılarız.</i>
Kütahyalı Rahîmî (ö. ?)	Su koyup ocagina her sû yürüdi gâziler Nâr-ı şevkiyla serây-ı dil-sitânın yakdılar (G.61/4)	<i>Gaziler her yandan düşmanın ocağına su koyup üzerine yürüdüler; coşkunluk ateşyle gönül çelen sarayı yaktilar.</i>
Azmizâde Haletî (ö. 1631)	Niçe âteş-kede virân olupdur âb-ı tîgiyle Ocagina su koydı hak budur kim ehl-i tугyânun K.23/2 (Kaya, 2017, s. 128).	<i>Nice ateşhane, kılıcının suyu ile harabeye dönmüştür, gerçek şu ki, azgınlara ocağına işte böyle su koyar.</i>
Mostarlı Ziyâî (ö. 1584)	Su koyup ocagina düşmen-i dînün bârân Umarın memleketin gark ide ekser deryâ K.1/6 (Gürgendereli, 2017, s.9).	<i>Yağmur din düşmanlarının ocağına su koyar, deniz de onların ekseriyetinin ülkesini sular altında bıraksın diye ümit ederim.</i>
Nâdirî (ö. 1626)	Bagına girse terâzi ile eyler hareket Niçe bostânın ocagina su koyan enhâr K.22/41 (Küleççi, 1985, s. 166).	<i>Nice bostanların ocağına su koyan ırmaklar (senin) bahçene girdiği zaman ölçülü hareket eder.</i>
Gelibolulu Sûnî (ö.1533-34?)	Yakdun beni sen dide ocaguma su koydun Ey dil ne sen ol var yüri ne çeşm-i ter olsun G.123/3 (Yakar, 2018, s. 91).	<i>Ey göz, sen beni yaktın, ocağına su koydun, ey gönül, var git ne sen ol, ne de yaşlı göz olsun.</i>
Tâlî’î (ö. 1519)	Görsen ki gözüm yaşına kan derledi ey dost Kapunda ocagina rakibün su koyınca G.90/5 (Gedik, 2022, s. 152).	<i>Ey sevgili! Kapında rakibin ocağına su koyunca görsen gözüm yaşına kan derledi.</i>

Şairler tarafından “ocagına su koymak” deyimini, düşmanların ocağının sönmeye, rakibin düzeninin bozulması gibi bağlamlarda kullanılmıştır. Bu bağlamda deyim “ocak” imgesi üzerinden yıkımı ve sonlanmayı temsil etmektedir.

2.3. Tasavvuf ile İlgili Kullanımlar

Klasik Türk edebiyatı şairleri “ocagına su koymak” deyimini sadece aşk acısını, rakip veya düşmanların düzeninin bozulması gibi dünyevî bir felaketi anlatmak için kullanmamışlardır. Divan şairleri özellikle tasavvufî yönü ağır basan şairlerin deyimini tasavvufî bağlamda nefsin kırılması, dünyevî bağlardan kopma veya ilahî aşkın yakıcı tecellisi karşısında insan benliğinin dönüşümünü anlatmak için kullandıkları görülür. Gözyaşı, ayrılık ateşi, zühd gibi unsurları “ocagına su koymak” deyimine ilişkilendirerek kullanan şairler hakikat yolunda kulun yaşadığı

içsel sarsıntıları ve manevî yolculuğun etkileyici yönlerini dile getirirler.

Klasik Türk edebiyatının büyük şairleri arasında gösterilen Zâtî bir beytinde kulun içsel sarsıntılarının sadece bireysel bir duygusallıktan değil, doğrudan ilâhî iradenin tecellisinden kaynaklandığını dile getirmektedir. Gözyaşının aşk ateşini söndürmesini doğrudan kader anlayışıyla irtibatlandırılan şair, âlemin mimarı olan Allâh'ın kulun varlığını bela seli yolunda kurduğunu bu sebeple gözyaşının ocağa su koymasının da aslında kaderin ve imtihanın ayrılmaz bir parçası olarak tasavvufî yolculuğun zaruri bir aşaması olduğunu ifade eder:

Ocaguma eşk su koymazdı bennâ-yi cihân

Urmasa seyl-i belâ yolında bünyâdum benüm G.889/2 (Çavuşoğlu-Tanyeri, 1987, s. 393).

(*Âlemin mimarı olan Allâh beni (varlığını) bela seli yolunda yaratmasaydı gözyaşı gelip ocağıma su koymazdı.*)

Hüdâyî (Ö.1584) aşığıdaki beytinde “kalb-i hâkî” terkihiyle insanın toprak menşeli ve nefsanî eğilimlere açık yönünü ifade ederken, gam ise dünya kaygılarının merkezini temsil eder. “Seyl-i şarâb” ise tasavvufî terminolojide ilâhî aşkın ve mârifet feyzinin coşkun tecellisine işaret eden bir semboldür. Bu bağlamda beyitte dile getirilen “ocağına su koymak” ifadesi, nefsanî ateşin söndürülmesi ve kalbin tasfiye edilmesi sürecini karşılar. Şair, ilâhî aşkın sel gibi gelip dünya gamını söndürmesi sayesinde kalbin arınacağını ve ancak bu arınma neticesinde Hak'ka nisbet edilen hakikatin kalpte yer bulabileceğini dile getirir. Böylece beyit, tasavvufun “tahliye ve tasfiye” düşüncesi çerçevesinde, dünyevî bağların sönüşünü manevî dirilişin zorunlu şartı olarak konumlandırılan sembolik bir anlatım ortaya koymaktadır.

Yir eylemezdi Hüdâyî bu kalb-i hâkîde

Su koymasa gam ocağına anda seyl-i şarâb G.14/5 (Demiralay, 2007, s. 118).

(*Şarab seli keder ocağına su koymasa Hüdâyî bu kalp toprağında mesken tutmazdı.*)

Klasik Türk edebiyatında Türkî-i Basit akımının öncülerinden biri olarak tanınan Edirneli Nazmî'nin (ö. 1585-86?) de manzumelerinde “ocağına su koymak” deyimine yer verdiği görülmektedir. Nazmî'nin deyimi manzumelerinde genel olarak tasavvufî bağlamda öğüt vermek, yol göstermek amacıyla kullandığı görülür. Aşağıdaki beytinde nefis terbiyesini öğütleyen şair, tasavvuf yolcusuna dünyevî arzu ve hırs ateşi sönmeden gönlün aydınlanmayacağı yönünde bir ahlak ve zühd öğütü sunmaktadır. Beyitte şair, nefis ateşini söndürmeyi ilâhî aşk yolunun zaruri bir şartı olarak görür:

Geç hevâdan mevtün an gözyaşı dök

Hırsı ko nefsün ocağına su koy G.6570/4 (Üst, 2018, s. 3506).

(*Geçici arzu/isteklerden vazgeç, ölüm anını hatırlayıp onun için gözyaşı dök; hırsı bırak, nefsinin ocağına su döküp onu söndür.*)

Nazmî'nin “ocağına su koymak” deyimini tasavvufî manada kullandığı diğer beyitleri ise şunlardır;

Yaşam su koyar engelün en son ocağına

Tanrı virürse irürem anun o çağına G.6048/1 (Üst, 2018, s. 3216).

(*Allâh izin verirse onun zamanına ulaşırım, gözyaşım en sonunda engellerin ocağını söndürür.*)

Dirhem-i eşk-ile ol mülk-i bekâya tâlib

Bu fenâ milketinün yûri ocagina su koy G.6657/3 (Üst, 2018, s. 3547).

(*Bir damla gözyaşı ile sonsuzluk yurduna talip ol, git bu geçici dünyanın ocağına su koy.*)

Tutub eyüler yolın var olara yoldaş ol

Kamu yaramazların ocagina hep su koy 6864/3 (Üst, 2018, s. 3653).

(*İyi kişilerin yolundan gidip onlarla yoldaş/arkadaş ol, bütün kötü insanların ocağını söndür.*)

16. yüzyıl şairleri arasında yer alan Revânî (ö. 1523-24?) de bir beytinde baharın gelişyle coşkunluk kazanan dünyevî zevkler ve aşkın tövbe evini yıkıp harap ettiğini anlatırken “ocağına su koymak” deyimini kullanır. Dünya nimetlerine rağbet etmeyip kendini ibadete verme, nefsinin her çeşit zevkten uzak tutma halidir. Beyittei baharın gelişyle coşkunluk kazanan aşk ateşi zühd evinin “ocağına su koyarak” onu söndürmesi anlatılmaktadır. Şair, deyimini dünyevî değil, aynı zamanda uhrevî anlam dünyasında kullanımına dikkat çekici bir örnek vermiştir:

Tevbe evini yıkdı harâb itdi nev-bahâr

Zühdün şarâbı yine su koydu ocağına G.376/3 (Avşar, 2017, s. 397).

(*Tövbe evi yıkıldı, harap oldu; nevbahar (baharın gelişi) bunu yaptı. Yine zühd şarabının ocağına su koydu.*)

Birçok şairin manzumelerinde geçen “ocağına su koymak” deyiminin tasavvufi anlamada yorumlanabilecek örnek beyitleri aşağıda verilmiştir.

Vusûlî (ö. 1592)	Nâr-ı fûrkatle tutuşmak olur-ıdî ammâ Ocaguma su kuyan dîde-i giryânundur G.33/2 (Taş, 2010, s. 75).	Ayrılık ateşiyle yanmak (iyi olurdu ama, ağlayan gözlerim ocağına su koyar.
Azmizâde Haletî (ö. 1631)	Dün gece eyledi isbât derûnumda benüm Gamun ocagina su koyduğımı pîr-i mugân G.571/5 (Kaya, 2017, s. 454).	<i>Dün gece benim gönlümde senin kederlerinin ocağına su koyduğunu, Meyhane şeyhi kesin olarak ispatladı.</i>
Azmizâde Haletî	Derûnun oldı ise nâr-ı gussadan memlû Ne gam ki sâgar-ı mey kor gamun ocagina su Mfrd/444 (Kaya, 2017, s. 639).	<i>Eğer gönlün keder ateşiyle doldu ise ne çıkar, şarap kadehi kederin ocağını söndürür.</i>
Gelibolulu Mustafa Ali (ö. 1600)	Mest-i harâb olanlara ta'n itdiler diyü Su koydu çok mürâ'inün ocagina kadeh G.139/6 (Aksoyak, 2018, s. 572).	<i>Sarhoş olanlara dil uzattılar diye, nice riyakârın ocağına kadeh su koydu.</i>
Niyâzî Bey (ö.?)	'Aynumdan aqlaram ki benüm âhirü'l-emr Su koyun ol ola gibi gönlüm ocagina (Pervane Bey Mecmuası 6180/2).	<i>Gözümde ağlarım; çünkü işin sonunda benim gönlümün ocağına da su koyacak olan odur.</i>
Nihânî (ö. ?)	Dünyâ imâret itmeğe sa'y itme zinhâr Seyl-i fenâ su koymadığı var mı bir bucak (Eyüboğlu, 1975, s. 346).	<i>Sakin dünyayı imar etmeye, bayındır hâle getirmeye çalışma; yokluk selinin su koymadığı bir köşe var mıdır</i>
Güvâhî (ö. 1526 sonrası?)	Akırtma kimse yaşın olma bed-hû Elünle ocagina koymağın su (Eyüboğlu, 1975, s. 346).	<i>Kötü davranıp kimsenin gözyaşını akıtma, kendi elinle ocağına su koyma.</i>
Sarıca Kemal	Gehi göz kor gönül ocagina su	<i>Bu gözyaşı kimi zaman gönül</i>

(ö. 1489?)	Gehi açar kulakdan fitne bu su (Eyüboğlu, 1975, s. 346).	<i>ocağına su koyar, kimi zaman da kulaktan fitne kapısını açar.</i>
Şerifi (ö. ?)	Eğer saklar isen sonra duyulur Ocağıma benüm sular koyulur (Eyüboğlu, 1975, s. 346).	<i>Eğer (bu durumu) gizlersen, sonradan duyulur, benim ocağıma sular koyulur.</i>

2. 4. Toplumsal Durumlar ile İlgili Kullanımlar

Ateş ve ocak; artış, yaşam, zenginlik kaynağı olarak tasavvur edildiğinden tüm canlıların varlığının ocakla bağlantılı olduğu yönünde bir inancın meydana gelmesine zemin hazırlamıştır. Dolayısıyla Türk mitolojik tasavvurunda milletin bekası ve sürekliliği ateş ve ocak etrafında anlamlandırıldığından söz konusu bu kült mitolojik sitemde bağlayıcı, bütünleştirici bir işlev üstlenmiştir (Çağlar, 2008, s. 118). Bu bilgi ocak kavramının Türk toplumunda eskiden beri önemli bir yer tuttuğunun göstergesi kabul edilebilir.

Toplumun sosyal hayatında böyle önemli bir yere sahip olan “ocak” kavramı, aile ve bireylerin bir araya geldiği toplumsal bir merkezin simgesidir. Dolayısıyla toplumda sürekliliği temsil eden ocağın sönmesi yalnızca bireysel hayatın değil, toplumsal düzenin de bozulması anlamına gelir. Bu nedenle divan şairlerinin kullandığı “ocağına su koymak” deyimini toplumsal ilişkilerin ve adaletin sarsıldığı durumları ifade etmek için şairler tarafından kullanılmıştır. Örneğin, mazlumun gözyaşının zalim üzerinde etkili olacağı beyitler, toplumsal dengelerin bireysel davranışlar üzerinden nasıl etkilendiğini gösterir. Sürekli zulüm ve haksızlık, toplum içindeki güven duygusunu zedeler, insanların sosyal ve ahlakî düzenini bozar ve toplumsal dayanışmayı azaltır. Bu sebeple divan şairlerinin “ocağına su koymak” deyimini zulüm edenlere karşı adaletin yerine gelmesi için beddua gibi kullandıkları görülür.

Edirneli Nazmî “ocağına su koymak” deyimini iki beytinde aynı anlam bağlamında kullandığı görülmektedir. Şair, beyitlerinde; zalimin mazluma uyguladığı zulmün en nihayetinde onun kendi düzenini ve toplumsal otoritesini yıkıma sürükleyeceğini vurgular. Burada “ocağına su koymak” deyimini adaletin bozulmasıyla birlikte toplumsal denge ve huzurun çöküşünü temsil eder.

Gözi yaşını bir mazlûmun ala tâ ki bir zâlim

Ol en son su koyacakdur anun od u ocağına G.5451/5 (Üst, 2018, s. 2905).

(Bir zalim bir mazlumun gözyaşını akıtırsa o mazlumun gözyaşı en sonunda onun ateşini ve ocağını söndürecektir.)

Gözi yaşın alur ol kim ellerün zulm-ile ol

Göz göre kendü âl-ile su koyar ocağına G.5728/4 (Üst, 2018, s. 3049).

(Kim ki zulüm ile başkalarının gözyaşının akmasına sebep olur, göz göre göre kendisi hile ile ocağına su koyar.)

Şairin, deyimini toplumsal sıkıntıları anlatmak için kullandığı diğer beyiti ise şudur;

Ocağına su koya geldi her çağ

Niçe gözyaşı anca hândânun G.3570/4 (Üst, 2018, s. 1947).

(Her devir çok fazla akıtılan gözyaşı, o kadar çok neşeli insanların ocağına su koyarak geldi.)

Hayretî bir beytinde de toplum üzerinde ahlakî bozulmalara neden olan içkinin kişideki toplumsal değerlerin ve ahlakî kuralların tehdit altında olduğunu dile getirmektedir. Dolayısıyla bu beyitlerde “ocağına su koymak” deyimini değerler sisteminin zedelenmesiyle toplumun bütününe ilgilendiren bir çöküşün mecazı olarak işlev görmektedir.

Su koyup ocağuma yıkdı benüm meyhâne

Hey meded şimden girü meyhâne mi meyhâne mi G.482/4 (Çavuşoğlu-Tanyeri, 2023, s. 290; Musluoğlu, 2022, s. 743).

(İçki ocağımi söndürüp evimi yıktı (Allâh'ım) yardım et bundan sonra meyhane mi?)

Divan şiirinde toplumsal ilişkilerin önemli bir yansıması olan kıskançlık ve haset duyguları, bireyler arası (âşık-rakip) rekabetin ve huzursuzluğun kaynağı olarak sıkça işlenmiştir (Abbasoğulları, 2021, s. 291). Hayâlî Bey de bir beytinde; sevgiliyle birlikteliğini istemeyenlere karşı beddua ederek onların “ocağına su koyulmasını” diler. Hayâlî Bey “ocağına su koymak” deyimini kullanarak haset ve kıskançlıkla başkasının mutluluğunu engellemek isteyenlerin huzurunun bozulmasını ister. Şair, beyitte bireysel aşk deneyimini merkeze almış gibi görünse de aslında kıskançlık ve haset duygularının toplumsal düzeyde yarattığı zararı vurgulamaktadır. Kıskançlık, toplumdaki sosyal dayanışmayı zedeleyen, bireyler arasında düşmanlık ve kopuş üreten bir unsur olarak görülmüş; bu nedenle şairin bedduası, yalnızca kişisel rakiplere değil, toplumsal birlikteliği bozacak tüm kıskançlık ve haset odaklarına yöneltilmiş bir eleştiri niteliği taşımaktadır. Şairin sevgiliyle birlikte olmasını istemeyenlere karşı beddua anlamında kullandığı “ocağına su koymak” deyimini bu durumu örnek niteliktedir:

Şol yâr-ı gülzâr ile yâr olduğum benüm

Sular koylsun istemeyenler ocağına (Tarlan,1945, s. 343, G.2/2; Çelik, 2025, s. 696, G.38/2; Mecmuatü'n-Nezâir. 4172/2).

(Benim o gül yanaklı güzel ile sevgili olduğumu istemeyenlerin/buna karşı çıkanların ocağına su konulsun.)

Deyimi aynı anlam doğrultusunda kullan bir diğer şair de Hayâlî Bey'le aynı yüzyılda yaşamış olan Mudâmî'dir (ö.?).

Ş'ol yâr-i gül-'izâr ile yâr olduğum benüm

Sular koylsun istemeyenler ocağına (Pervane Bey Mecmuası 6177/2; Gıynaş, 2017, s. 2243)).

(Benim o gül yanaklı güzel ile sevgili olduğumu; istemeyenlerin/buna karşı çıkanların ocağına sular konulsun.)

Fevrî'nin kasidesinden alınmış aşağıdaki beyit, bireysel bir ahlakî öğüt değil, güçlü bir toplumsal adalet uyarısı taşımaktadır. Şair beyitte güç sahibi olan kişiye açık bir şekilde şu mesajı verir. Mazlumun göz yaşını akıtma çünkü onun ahı yerde kalmaz. Onun gözyaşı görünüşte çok küçük olsa da etkisi oldukça yıkıcıdır. Dolayısıyla beyit toplumsal düzenin sürdürülebilir olmasında bireysel merhametten ziyade adeleti önplana çıkarmaktadır.

Fakirin gözi yaşın alma kim her katresi anın

Kişinin ocağına su koyar bir bahr-i sayildir (Beyzadeoğlu vd, 2004, s. 177).

(Mazlumun gözyaşını alma (onu ağlatma); çünkü onun her bir damlası kişinin ocağına su koyan çoksun bir denizdir.)

Hevâî'nin aşağıya alınan beyitlerinde doğal afetlerin topluma verdiği zararlar dilegetirilmektedir.

Hevâî (ö. 1710)	Seyle verir odunların su kor ocaklarına Edrine kavmin ekseri hâne be-düş eder meriç G.14/2 (Çakır, 1998, s. 7).	<i>Meriç Nehri taşınca sellerle odunları alıp götürürEdirne halkının büyük kısımını da evsiz bırakır, ocaklarına su koyar</i>
Hevâî	Kütük odun yok kömür ise çerkesi gayet Sovuk ocağıma su koydu bu yıl haylice kış var G.34/2 (Çakır, 1998, s. 17).	<i>Kütük odun yok, kömür ise çerkesi çok az; bu yıl epey kış var, soğuk ocağıma su koydu.</i>

2. 5. Fahriye Şeklinde Kullanımı

Klasik Türk edebiyatında şairlerinin, kendilerini övmek ve büyük şair olduklarını göstermek için birçok edebî sanat, mazmun, kelime ve kelime öbeklerinden faydalandıkları görülür. Şairlerin “ocağına su koymak” deyimini de bazen kendilerini övmek için kullandıkları görülür (Çeltik, 2012, s. 324). Meselâ sadece mahlas dışında birebir aynı olan beyit hem Hayâlî Bey hem de Mesîhî'nin divanında bulunmaktadır. Bu beyitte benim taze, yeni, özgün gazellerim diğer şairlerin ocağına su koydu derken şairler bu deyim yardımıyla kendi şairliklerini övdüğü görülür.

Beyti ocağına su koyan cümle şâ'irün

Cânâ Mesîhî'nün gazel-i âb-dârıdur G.49/5 (Mengi, 2020, s. 146)

(*Ey sevgili! Bütün şairlerin evinin ocağını su koyan Mesîhî'nin taze ve revnaklı gazelidir.*)

Hayâlî Bey

Beyti ocağına su koyan cümle şâ'irün

Cânâ Hayâlî'nün gazel-i âbdârıdur (Tarkan, 1945, s. 142, G.42/5; Çelik, 2025, s. 336, G.146/6)

(*Ey sevgili! Bütün şairlerin evinin ocağına su koyan Hayâlî'nin taze ve revnaklı gazelidir.*)

Klasik Türk edebiyatında şairlerin fahriye geleneği çerçevesinde kendi sanat kudretlerini göstermek maksadıyla mazmun ve deyimleri işlevsel bir şekilde kullandıkları görülmektedir. “Ocağına su koymak” deyimini de bu bağlamda, sözlük anlamındaki yıkım ve dirlik bozma çağrışımından hareketle, rakip şairlerin şiir kudretini gölgede bırakma anlamında mecazî bir değer kazanmıştır. Mesîhî ve Hayâlî Bey'in beyitlerinde söz konusu deyim fahriye üslubunda nasıl bir rekabet ve üstünlük sağlama ifadesine dönüştüğünü göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Her iki şair de “gazel-i âbdâr” tamlamasıyla şiirlerini hem tazelik hem de parlaklık vasfıyla nitelendirirken, bu şiirlerin diğer şairlerin “ocağını söndürdüğünü” ileri sürerek poetik üstünlük iddiasında bulunmaktadır. Böylece deyim, klasik şiirin rekabet ortamında, yıkıcı bir fiilden sanatsal üstünlüğü simgeleyen mecazî bir kudret göstergesine dönüşmektedir.

Sonuç

Halk kültüründen klasik Türk edebiyatı şiir diline taşınan “ocağına su koymak” deyimini çok yönlü bir bağlam kazanmıştır. İlk bakışta bireysel bir yıkımı, yani aşk ateşinin gözyaşıyla sönmesini ifade eden bu deyim, şairlerin hayal gücü ve estetik tercihleriyle genişletilerek farklı bağlamlarda işlevsel hâle getirilmiştir. Şairlerin, deyimini kimi zaman âşğın içsel çelişkilerini ve gözyaşının teskin edici rolünü dile getirmek için kimi zaman da rakip ve düşman karşısında bir beddua ya da adaletin yerine gelmesi yönünde bir temenni olarak kullandıkları görülmektedir. Özellikle tasavvufi yorumlarda deyimın nefsin kırılması, dünyevî bağlardan kopma bağlamında kullanıldığı söylenebilir.

Deyimin yüzyıllara göre farklı yoğunluklarda kullanılması, onun dildeki canlılığının ve edebî gelenekteki estetik işlevinin göstergesidir. İlk kullanımına 15. yüzyıl şairlerinin divanında rastlanılan ve en çok 16. yüzyılda kullanılan bu deyimın, sonraki yüzyıllarda kullanımı giderek azaldığı ve 18. yüzyıldan sonra divan şairleri tarafından kullanılmadığı görülmektedir. Bu durum, deyimlerin edebî gelenekteki işlevlerinin tarihsel süreç içerisinde değiştiğini ve bazı söz kalıplarının kullanım alanını yitirerek dil içi dolaşımdan çekildiğini göstermesi bakımından dikkat değerdir.

Şairlerin manzumelerinde kullanımından hareketle “ocağına su koymak” deyimini beyitlerde hem acı ve yıkımı hem de arınma ve huzuru aynı anda barındıran çok yönlü bir imge şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu çift yönlülük, deyimın klasik Türk şiirinde neden tercih edildiğini de açıklar niteliktedir.

Sonuç olarak “ocağına su koymak” deyimini, klasik Türk şiirinde yalnızca bir kalıp ifade değil, aynı zamanda dönemin kültürel zihniyetini, toplumsal yapısını, bireysel acılarını ve tasavvufi anlayışını yansıtan çok katmanlı bir ifade olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yönüyle deyim, klasik edebiyatın hem dilsel hem de düşünsel zenginliğini ortaya koymakta; şairlerin gündelik hayattan aldıkları söz varlığını sanatsal bir düzleme taşıyarak ona yeni estetik değerler kazandırdıklarını göstermektedir.

Kaynaklar | References

- Abbasoğulları, G. (2021). Bâkî'nin şiiirlerinde kiskançlık [Jealousy in Baqî's Poems]. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi- Journal of the Faculty of Theology*, 8(1), 283-306.
- Aksoy, Ö. A. (2013). *Atasözleri ve deyimler sözlüğü*. İnkılâp Kitabevi.
- Aksoyak, İ. H. (2018). Gelibolulu Mustafâ Âlî dîvânı. 20 Eylül 2025 tarihinde <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/58695,gelibolulu-mustafa-ali-divanipdf.pdf?0> adresinden erişildi.
- Akyalçın, N. (2012). *Türkçemizin anlamsal zenginlikleri deyimlerimiz*. Eğiten Kiap Yayınları.
- Arslan, M. (2020). *Muhyî dîvânı*. 18 Eylül 2025 tarihinde <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/78626,muhyi-divanipdf.pdf?0> adresinden erişildi.
- Arslan, M. (2018). *Mihri Hâtun dîvânı*. 18 Eylül 2025 tarihinde <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/58679,mihri-hatun-divanipdf.pdf?0> adresinden erişildi.
- Avşar, Z. (2017). "Revânî dîvânı. 18 Eylül 2025 tarihinde <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56143,revani-divanipdf.pdf?0> adresinden erişildi.
- Ayverdi, İ. (2016). *Misalli büyük Türkçe sözlük*. Kubbealtı Lugatı.
- Beyzadeoğlu, S.; Gürgendereli, M. ve Günay F. (2004). *Edirneli Ahmed Badi Efendi armağan: divan şiirinde atasözleri ve deyimler armağan (Proverbs and idioms in the classical Ottoman poetry)*. Harvard Üniversitesi Yayınları.
- Cankurt Çaylı, G. (2015). *Figânî divanı gramatikal indeksi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Adnan Menderes Üniversitesi.
- Çağbayır, Y. (2007). *Ötüken Türkçe sözlük*. Ötüken Neşriyat.
- Çağlar, B. (2008). *Türk mitolojisinde dört unsur ve simgeleri üzerine bir inceleme*, [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Kocaeli Üniversitesi.
- Çakır, Z. V. (1998). *Hevâyî (Abdurrahman Kubûrî-zâde) divanı'nın tenkidli metni ve incelemesi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Trakya Üniversitesi.
- Çavuşoğlu, M. (2014). *Divanlar arasında*. Kitabevi.
- Çavuşoğlu, M. ve Tanyeri, M. A. (2023). *Hayretî dîvânı*. 18 Eylül 2025 tarihinde <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/118576,hayreti-divanipdf.pdf?0> adresinden erişildi.
- Çavuşoğlu, M. ve Tanyeri M. A. (1987). *Zâtî dîvânı gazeller kısmı III. cild*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Çelik, B. (2025). *Hayâlî Bey divanı*. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Çeltik, H. (2012). Divan şiirinde ocak. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 63, 321-336.
- Demiralay, M. (2007). *Hüdâyî-i Kadîm (16. yy) ve dîvânı inceleme-tenkidli metin*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Demirel, Ş. (2017). *Şehri dîvânı*. 18 Eylül 2025 tarihinde <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56340.sehri->

[divanipdf.pdf?0](#) adresinden erişildi.

- Deniz, K. (2012). Dil sosyolojisi açısından “ocak” kavramı. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 64, 219-232.
- Demirbağ, Ö. (2019). Divan şiirinde kıskançlık. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi The Journal of Social Sciences Institute*, 45, 13-30.
- Dilçin, C. (1983). *Yeni tarama sözlüğü*. TDK Yayınları.
- Durmuş, T. I.-Canım, R (2018). *Şevkî divanı*, 9 Mart 2026 tarihinde <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/59035,sevki-divanipdf.pdf?0> adresinden erişildi.
- Ercan, Ö. (2003). *Peşteli Hisâlî divanı tahlili (inceleme-metin)*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Uludağ Üniversitesi.
- Eyüboğlu, E. K. (1975). *On üçüncü yüzyıldan günümüze kadar şiirde ve halk dilinde atasözleri ve deyimler*. Doğan Kardeş Mabaacılık.
- Gedik N. (2022). *Tâli'î Türkçe divan [inceleme-tenkitli metin açıklama ve notlar]*. Yeditepe Yayınevi.
- Gıynaş, K. A. (2017). Pervâne Bey mecmuası. 24 Eylül 2025 tarihinde <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55832,pervane-bey-mecmuasi-pdf.pdf?0> adresinden erişildi.
- Gürgendereli, M. (2017). *Mostarlı Hasan Ziyâ'î divâmı*. 19 Eylül 2025 tarihinde <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56211,mostarli-hasan-ziyai-divanipdf.pdf?0> adresinden erişildi.
- Kaçalın, M. S. (?). *Âhî divânı*, 19 Eylül 2025 tarihinde <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10590,ahidivanimustafakacalinpdf.pdf?0> adresinden erişildi.
- Kahraman, A. (2002). *İshâk-zâde Zuhûrî divanı*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Selçuk Üniversitesi
- Kaplan, H. (2022), Klasik Türk edebiyatında yerlilik, (Ed. Köksal, M. F., Yeni, E. B.). *Yerli unsurları önsemseyen bir şair: Nûrî*. (s. 147-182). İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları,
- Karahan, A. (1966). *Kanuni Sultan Süleyman çağı şairlerinden Figanî ve divançesi*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Karaköse, S. (2017). *Nev'î-zâde Atâyî divânı*. 19 Eylül 2025 tarihinde <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55734,nevi-zade-atayi-divanipdf.pdf?0> adresinden erişildi.
- Kaya, B. A. (2017). *Azmizâde Hâletî divânı*. 18 Eylül 2025 tarihinde <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56159,azmizade-haleti-divanipdf.pdf?0> adresinden erişildi.
- Koçak, F. (2006). *Fâik Mahmud ve divanı*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Köksal, M. F. (2017). *Mecma'û'n-Nezâ'ir*. 24 Eylül 2025 tarihinde <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56057,mecmaun-nezair-edirneli-nazmi-pdf.pdf?0>

adresinden erişildi.

- Kufacı, O (2006). *Adni divanı ve Adni divanında benzetmeler*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi] İstanbul Üniversitesi.
- Kumartaşlıoğlu, S. (2012). *Türk kültüründe ateş ve ocak kültürü*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi] Balıkesir Üniversitesi.
- Kurtoğlu, O. (2017). *Zâtî dîvânı (gazaeller dışındaki şiirler)*. 19 Eylül 2025 tarihinde <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56164,zati-divanipdf.pdf?0> adresinden erişildi.
- Kutlar-Oğuz, F. S. (2017). *Arpaemîni-zâde Mustafâ Sâmî dîvânı*. 19 Eylül 2025 tarihinde <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56084,arpaeminizade-mustafa-sami-divanipdf.pdf?0> adresinden erişildi.
- Külekcî, N. (1985). *Gani-zâde Nâdirî hayatı, edebi kişiliği, eserler: divanı ve şeh-nâmesi'nin tenkidli metni*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi] Atatürk Üniversitesi.
- Mengi, M. (2020). *Mesihî dîvânı*. 18 Eylül 2025 tarihinde <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/74203,mesih-divanipdf.pdf?0> adresinden erişildi.
- Mermer, A. (2020). *Karamanlı Aynî dîvânı*. 18 Eylül 2025 tarihinde <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/78478,karamanli-ayni-divanipdf.pdf?0> adresinden erişildi.
- Mermer, A. (2004). *Kütahyalı Rahîmî ve dîvânı*. Sahaflar Kitap Sarayı.
- Morkoç Ertek, Y. (2003). *Eğridirli Hacı Kemâl'in Câmîü'n-Nezâir'i*. [Doktora Tezi]. Ege Üniversitesi.
- Musluoğlu, F. (2022). *Hayretî divanı*. 16 Mart 2026 tarihinde <https://www.paradigmaakademiyayinlari.com/wp-content/uploads/2022/07/hayreti-divani.pdf> adresinden erişildi.
- Özdemir, E. (2000). *Açıklamalı-örnekli deyimler sözlüğü*. Bilgi Yayınları.
- Püsküllüoğlu, A. (2021). *Türkçe deyimler sözlüğü*. Arkadaş Yayınevi.
- Saraç, M. A. Y (2018). *Emrî dîvânı*. 18 Eylül 2025 tarihinde <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10606,giris-emridivanipdf.pdf?0> adresinden erişildi.
- Saraçbaşı, M. E.- Minnetoğlu, İ. (2002). *Örnekli ve açıklamalı Türkçe deyimler sözlüğü*. Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Sungur, N. (1994). *Âhî divanı*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Şentürk, A. A. (1995), "Klasik Osmanlı edebiyatında tipler I", *Osmanlı Araştırmaları/The Journal of Ottoman Studies*, S. XV, 1-91.
- Tanrıbuyurdu, G. (2018). *Kalkandelenli Mu'îdî dîvânı*. 19 Eylül 2025 tarihinde <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/59883,kalkandelenli-mu39idi-divanipdf.pdf?0> adresinden erişildi.
- Tanyeri, M. A. (1999). *Örnekleriyle divan şiirinde deyimler*. Akçağ Yayınları.
- Tarlan, A. N. (1945). *Hayalî Bey dîvânı*. 19 Eylül 2025 tarihinde

<https://dn790002.ca.archive.org/0/items/HayllBeyDVnv/155578162-Hayali-Bey-Divani.pdf> adresinden erişildi.

Tarlan, A. N. (1970). *Zâtî dîvânı gazeller kısmı II. cild*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Taş, H. (2010). *Vusûlî dîvânı*. 18 Eylül 2025 tarihinde <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10660,vusuli-divanipdf.pdf?0> adresinden erişildi.

Türkçe Sözlük (2011). 11. Baskı. Ankara, TDK Yayınları.

Üst, S. (2018). *Edirneli Nazmî dîvânı*. 18 Eylül 2025 tarihinde <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/57766,edirneli-nazmi-divanipdf.pdf?0> adresinden erişildi.

Yakar, H. İ. (2018). *Gelibolulu Sun'î dîvânı*. 19 Eylül 2025 tarihinde <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/57257,gelibolulu-suni-divanipdf.pdf?0> adresinden erişildi.

Yakar, H. İ. (2010). *Edirneli Şevkî dîvânı*. Palet Yayınları.

Yekbaş, H. (2020). *Sehî Bey dîvânı*. 19 Eylül 2025 tarihinde <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/76504,sehi-bey-divanipdf.pdf?0> adresinden erişildi.

Yılmaz, O. (2009). Klasik Türk edebiyatında bir deyim -ter düşmek-. *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*. 21, 155-170.